

مدیریت منابع طبیعی

مؤلفان:

مجید لقمان پور - مہری آزادی - محمد علیمرادی

www.ketab.ir

سرشناسه	: لقمان پور، مجید، ۱۳۴۸-
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت منابع طبیعی / مجید لقمان پور، مهری آزادی، محمد علیمرادی.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۷۰-۳۵-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیفا
موضوع	: منابع طبیعی - مدیریت
شناسه افزوده	: آزادی، مهری، ۱۳۳۹-
شناسه افزوده	: علیمرادی، محمد، ۱۳۶۴-
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ م۴ / ۱۱۷۸۵
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۳/۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۸۴۱۲۷

عنوان: مدیریت منابع طبیعی
 مؤلف: مجید لقمان پور - مهری آزادی - محمد علیمرادی
 ناشر: انتشارات مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی
 ویراستار علمی: رحیم میرزایی ملااحمد
 ویراستار ادبی: فنی: عبدالرضا حسینی
 طراح جلد: مسلم عرب باصری
 صفحه‌آرایی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی: پیام‌رسان
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ نشر: ۱۳۹۴
 شمارگان: ۱۰۰۰
 قیمت: ۱۵۵۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۷۰-۳۵-۸
 تمام حقوق اثر برای انتشارات مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی محفوظ است.

تهران: صندوق پستی ۱۷۵۷-۱۳۱۴۵ تلفن ۶۶۴۳۰۴۳۷

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.itvhe.ac.ir

پست الکترونیک: Pub@itvhe.ac.ir

پیشگفتار ناشر

بی شک منابع علمی مکتوب و در رأس آنها کتاب‌های آموزشی از ارکان اساسی فناوری‌های آموزشی محسوب می‌شوند، گرچه در عصر حاضر گسترش منابع آموزشی مجازی و الکترونیک از منابع آموزشی مکتوب سبقت گرفته‌اند ولی کتاب به عنوان یکی از مؤثرترین مواد کمک‌آموزشی همچنان مورد توجه و استفاده مدرسان و فراگیران در فرایند تدریس و یادگیری نظام‌های آموزشی قرار دارد، بی شک تولید و نشر روزافزون منابع آموزشی مکتوب نشان‌دهنده توسعه‌یافتگی نظام آموزشی عالی در هر کشور می‌باشد.

مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی در زمینه وظایف خود با رویکرد مهارت‌آموزی و کارآفرینی از طریق آموزش‌های علمی کاربردی در حوزه علوم تخصصی کشاورزی، تا کنون عنوان‌های متعدد و گوناگونی از کتاب‌های آموزشی و کاربردی که نتیجه تجربه‌های علمی و آموزشی محققان، متخصصان، مدرسان و اعضای هیئت علمی مربوط به حوزه علمی کاربردی کشاورزی را چاپ و منتشر کرده است. از آنجا که ارتقای کیفیت چنین مجموعه‌ای به توجه و بازبینی مستمر آن نیاز دارد امیدوارم متخصصان، صاحب‌نظران، مدرسان، دانشجویان و صاحبان فن، ما را با ارائه پیشنهاد‌های سازنده خود در راه ارتقای کیفی این منابع ارزشمند علمی و آموزشی یاری رسانند.

سید جلال‌الدین بصام

رئیس مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی و

مدیرمسئول انتشارات

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۳	مقدمه.....
	فصل اول: تعاریف و مبانی مدیریت
۷	۱-۱ مدیریت چیست و مدیر کیست؟.....
۷	۱-۲ چگونه می‌توان مدیر موفق و مؤثری بود؟.....
۸	۱-۳ نظریه نقش‌های مدیریتی.....
۹	۱-۴ نقش‌های مدیریت.....
۹	۱-۵ خلاقیت مدیران.....
۹	۱-۶ تصمیم‌گیری.....
۱۰	۱-۷ فرایند تصمیم‌گیری.....
۱۱	۱-۸ روش‌های مسئله‌یابی در سازمان‌ها.....
۱۲	۱-۹ انواع مسئله و تصمیم.....
۱۲	۱-۹-۱ تصمیم‌های برنامه‌ریزی شده.....
۱۳	۱-۹-۲ تصمیمات برنامه‌ریزی نشده.....
۱۳	۱-۱۰ موقعیت‌های تصمیم‌گیری.....
۱۴	۱-۱۱ مدیریت و سیر تکاملی آن.....
۱۴	۱-۱۲ ظهور مدیریت.....
۱۵	۱-۱۳ رویکردهای گذشته.....
۱۵	۱-۱۴ مدیریت سیستماتیک.....
۱۵	۱-۱۵ مدیریت علمی.....
۱۶	۱-۱۶ مدیریت اجرایی (اداری).....
۱۸	۱-۱۷ اصول هشت‌گانه مدیریت.....
۲۰	۱-۱۸ انواع مدیریت و تعریف آنها.....
۲۰	۱-۱۸-۱ مدیریت بر مبنای هدف.....

۲۰	۱-۱۸-۱-۱ تعیین اهداف قابل ارزیابی
۲۱	۱-۱۸-۱-۲ کمبودها و مشکلات مدیریت بر مبنای هدف
۲۱	۱-۱۸-۲ مدیریت منابع انسانی
۲۲	۱-۱۹ سیستم و تفکر سیستمی
۲۲	۱-۲۰ نگرش سیستمی
۲۲	۱-۲۱ نظریه اقتضایی
۲۳	۱-۲۲ آشنایی با انواع برنامه‌ریزی
۲۳	۱-۲۲-۱ تعریف برنامه‌ریزی
۲۳	۱-۲۲-۲ فلسفه و ضرورت برنامه‌ریزی
۲۴	۱-۲۲-۳ مبنای برنامه‌ریزی در مدیریت
۲۴	۱-۲۳ سازماندهی
۲۴	۱-۲۳-۱ انواع مختلف سازماندهی
۲۵	۱-۲۴ برنامه‌ریزی راهبردی منابع انسانی
۲۶	۱-۲۴-۱ تعریف راهبرد و مدیریت راهبردی
۲۶	۱-۲۴-۲ راهبرد
۲۶	۱-۲۴-۳ مدیریت راهبردی
۲۶	۱-۲۴-۳-۱ ضرورت استفاده از مدیریت راهبردی
۲۷	۱-۲۴-۳-۲ مزایای مدیریت راهبردی
۲۷	۱-۲۴-۳-۳ فرایند مدیریت راهبردی
۲۸	۱-۲۴-۴ موانع و مشکلات طراحی برنامه‌های راهبردی
۲۸	۱-۲۴-۵ بررسی موانع اجرای برنامه‌های راهبردی
۲۹	۱-۲۴-۶ مراحل فرایند راهبردی
۳۰	۱-۲۴-۶-۱ تجزیه و تحلیل محیطی
۳۰	۱-۲۴-۶-۲ بنیان جهت‌گیری‌های سازمانی
۳۰	۱-۲۴-۶-۳ هدف‌گذاری
۳۱	۱-۲۴-۶-۴ تعیین و تدوین راهبردها
۳۱	۱-۲۴-۶-۵ پست‌سازی و اجرای راهبردها
۳۲	۱-۲۴-۶-۶ مهارت تخصیص
۳۲	۱-۲۴-۶-۷ مهارت نظارت
۳۲	۱-۲۴-۶-۸ مهارت‌های سازماندهی
۳۳	۱-۲۴-۶-۹ کنترل راهبردها

۲۵	۱-۲۷ برنامه‌ریزی و انواع آن
۳۶	۱-۲۷-۱ برنامه‌ریزی راهبردی
۲۶	۱-۲۷-۲ ویژگی‌های برنامه‌ریزی راهبردی
۳۷	۱-۲۷-۳ برنامه‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی تاکتیکی
۳۸	۱-۲۷-۳-۱ فرایند برنامه‌ریزی راهبردی
۴۱	۱-۲۷-۳-۲ مزایای برنامه‌ریزی راهبردی
۴۱	۱-۲۷-۳-۳ محدودیت‌های برنامه‌ریزی راهبردی
۴۲	۱-۲۷-۳-۴ الگوهای مدیریت راهبردی
۴۳	۱-۲۸ تعیین هدف‌های سالانه و سیاست‌ها
۴۴	۱-۲۹ خلاصه فصل اول

فصل دوم: اصول و مبانی توسعه پایدار و مدیریت منابع طبیعی

۵۱	۲-۱ توسعه
۵۱	۲-۲ توسعه پایدار
۵۲	۲-۳ پیشینه و روند گسترش مفاهیم امروزی توسعه پایدار
۵۳	۲-۴ کمیسیون توسعه پایدار ملل متحد
۵۴	۲-۵ دستورالعمل برنامه کار ۲۱
۵۵	۲-۶ جنبه‌های پایداری
۵۵	۲-۷ اصول توسعه پایدار
۵۶	۲-۸ توسعه پایدار و ابعاد آن
۵۶	۲-۹ مفهوم توسعه پایدار در بعد خرد
۵۶	۲-۱۰ مفهوم توسعه پایدار در بعد کلان
۵۸	۲-۱۱ بعد اقتصادی توسعه پایدار
۵۸	۲-۱۲ بعد انسانی توسعه پایدار
۵۸	۲-۱۳ بعد فناوری توسعه پایدار
۵۹	۲-۱۴ بعد زیست‌محیطی توسعه پایدار
۵۹	۲-۱۵ محدودیت‌های توسعه
۵۹	۲-۱۶ توسعه پایدار و منابع طبیعی
۵۹	۲-۱۶-۱ منابع طبیعی
۶۰	۲-۱۶-۱-۱ پارهای از فواید بی‌شمار جنگل‌ها و مراتع

۶۱	۲-۱۶-۲-۱ برداشت چوب از جنگل
۶۴	۲-۱۶-۲-۲ کنترل آب‌های سطحی و تغذیه آب‌های زیرزمینی
۶۴	۲-۱۶-۲-۳ مبارزه با آلودگی هوا
۶۵	۲-۱۶-۳ مبارزه با فرسایش و حفظ و تولید خاک
۶۶	۲-۱۶-۴ جلوگیری از صداها و محیط
۶۶	۲-۱۶-۵ تفرجگاهی برای انسان‌ها
۶۶	۲-۱۶-۶ تعدیل آب و هوای یک منطقه
۶۷	۲-۱۶-۷ تلطیف هوا
۶۸	۲-۱۶-۸ جلوگیری از وقوع بهمن
۶۸	۲-۱۷ اهمیت جنگل در پروژه‌های آمایش سرزمین
۶۸	۲-۱۸ تأثیر جنگل در اقتصاد کشور
۶۹	۲-۱۹ محصولات فرعی مرعی
۷۲	۲-۲۰ ضوابط مدیریتی
۷۳	۲-۲۱ سیاستگذاری
۷۴	۲-۲۲ گونه‌های ممنوع‌القطع در جنگل و مرتع و گونه‌های حفاظت شده حیات وحش
۷۴	۲-۲۳ مناطق حفاظت شده و پارک‌ها
۷۵	۲-۲۴ روستاها و تأمین سوخت فسیلی
۷۵	۲-۲۵ توسعه پایدار در ایران
۷۷	۲-۲۶ شیوه‌های مدیریت پایدار جنگل‌ها، مراتع، بیابان‌ها و آبگیرها
۷۷	۲-۲۶-۱ جنگلداری و توسعه پایدار
۷۷	۲-۲۶-۱-۱ جنگل چیست؟
۷۹	۲-۲۶-۱-۲ جنگلداری پایدار در واحد سطح یا طرح جنگلداری
۸۱	۲-۲۶-۱-۳ روندها و تغییرات در مدیریت جنگل
۸۲	۲-۲۶-۱-۴ کثرت‌گرایی
۸۲	۲-۲۶-۱-۵ تمرکززدایی
۸۲	۲-۲۶-۱-۶ جهانی‌شدن
۸۳	۲-۲۶-۱-۷ تغییر اقلیم
۸۳	۲-۲۶-۱-۸ مدیریت اکولوژیکی
۸۵	۲-۲۶-۲ جنگلداری در ایران
۸۶	۲-۲۶-۲-۱ جنگل‌های شمال کشور

۸۸	۲-۲۶-۲-۲ جنگل‌های خارج از شمال
۹۰	۲-۲۶-۳ مرتعداری و توسعه پایدار
۹۰	۲-۲۶-۳-۱ مرتع چیست؟
۹۲	۲-۲۶-۳-۲ تعاریف و مفاهیم
۹۳	۲-۲۶-۳-۳ نظام‌های بهره‌برداری از مراتع در گذر زمان
۱۰۱	۲-۲۶-۳-۴ نهادهای بهره‌برداری از مراتع در بین عشایر
۱۰۳	۲-۲۶-۳-۵ سازمان، نهاد و شیوه‌های عمل
۱۰۵	۲-۲۶-۳-۶ نظام‌های بهره‌برداری از محصولات فرعی مراتع
۱۰۷	۲-۲۶-۳-۷ دانش بومی و بهره‌برداری از مراتع
۱۱۰	۲-۲۶-۳-۸ نگرشی بر بهره‌برداری و مدیریت جدید مراتع
۱۱۱	۲-۲۶-۳-۹ طرح‌های مرتعداری
۱۱۴	۲-۲۶-۳-۱۰ واگذاری مراتع
۱۱۵	۲-۲۶-۳-۱۱ کنترل و نظارت
۱۱۷	۲-۲۶-۴ بیابان و توسعه پایدار
۱۱۷	۲-۲۶-۴-۱ ویژگی‌های آب و هوای مناطق خشک
۱۱۷	۲-۲۶-۴-۲ بیابان واقعی
۱۱۷	۲-۲۶-۴-۳ کویر
۱۱۷	۲-۲۶-۴-۴ یلایا
۱۱۸	۲-۲۶-۴-۵ علل ایجاد بیابان‌ها
۱۲۰	۲-۲۶-۵ آب و توسعه پایدار
۱۲۲	۲-۲۶-۵-۱ آبخیزداری
۱۲۳	۲-۲۶-۵-۲ اهمیت آبخیزداری
۱۲۴	۲-۲۶-۵-۳ مهم‌ترین وظایف آبخیزداری شامل
۱۲۵	۲-۲۷ بررسی تحولات عرصه مدیریت منابع طبیعی در طول زمان
۱۲۷	۲-۲۸ عرصه‌های مورد مدیریت وزارت منابع طبیعی
۱۳۰	۲-۲۹ خلاصه فصل دوم

فصل سوم: ارزیابی زیست محیطی

۱۴۴	۳-۱ تاریخچه ارزیابی زیست محیطی
۱۴۷	۳-۲ ارزیابی زیست محیطی طرح‌های جنگلداری پایدار

۱۴۷	۳-۲-۱ معیارها و شاخص‌های جنگلداری پایدار و تعاریف مربوطه
۱۴۹	۳-۲-۲ شاخص‌های ارزیابی زیست محیطی در جنگلداری پایدار
۱۵۷	۳-۳ آشنایی با کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با منابع طبیعی و محیط زیست
۱۵۷	۳-۳-۱ معاهدات بین‌المللی
۱۵۹	۳-۳-۲ ماهیت تعهدات
۱۶۱	۳-۳-۳ کنوانسیون‌های بین‌المللی زیست محیطی و مشارکت ایران
۱۶۵	۳-۴ قطعه‌نامه‌ها و تصمیمات سازمان‌های بین‌المللی
۱۷۰	۳-۵ خلاصه فصل سوم

فصل چهارم: مدیریت منابع طبیعی و آمایش سرزمین

۱۷۷	۴-۱ آشنایی با شیوه‌های مختلف مدیریت منابع طبیعی
۱۷۷	۴-۱-۱ مدیریت بخشی
۱۷۷	۴-۱-۲ مدیریت ملی
۱۷۸	۴-۱-۳ مدیریت فراملی (بین‌المللی)
۱۸۰	۴-۱-۴ مدیریت زیست محیطی
۱۸۶	۴-۱-۵ مدیریت اقتصادی
۱۸۷	۴-۱-۶ مدیریت حفاظتی
۱۸۹	۴-۱-۷ مدیریت تلفیقی
۱۹۰	۴-۱-۸ مدیریت مشارکتی
۱۹۳	۴-۲ تعاریف و مفاهیم آمایش
۱۹۵	۴-۲-۱ تاریخچه آمایش سرزمین در جهان
۱۹۶	۴-۲-۲ آمایش سرزمین در ایران
۱۹۹	۴-۲-۳ ماهیت ویژگی‌های سرزمین
۲۰۰	۴-۲-۴ شناسایی منابع مختلف اکولوژیک یک سرزمین
۲۰۰	۴-۲-۴-۱ منابع فیزیکی
۲۰۲	۴-۲-۴-۲ منابع زیستی
۲۰۳	۴-۳ ارزیابی و طبقه‌بندی استعداد زمین‌ها و روش‌های تهیه نقشه استعداد و قابلیت زمین‌ها
۲۰۳	۴-۳-۱ مدل اکولوژیکی کاربری جنگلداری
۲۰۵	۴-۳-۲ مدل اکولوژیکی آبی‌پروری
۲۰۵	۴-۳-۳ مدل اکولوژیکی حفاظت محیط زیست

۲۰۵	۴-۳-۴ مدل اکولوژیکی توریسم
۲۰۶	۴-۳-۴-۱ انواع تفرج معمول در ایران و جهان
۲۰۶	۴-۳-۴-۲ مدل اکولوژیکی تفرج متمرکز
۲۰۶	۴-۳-۴-۳ مدل اکولوژیکی تفرج گسترده
۲۰۷	۴-۳-۵ اطلاعات اقتصادی و اجتماعی در یک منطقه
۲۰۷	۴-۳-۶ منابع اطلاعات اقتصادی و اجتماعی
۲۰۸	۴-۴ تعیین اولویت‌ها، تصمیم‌گیری و تهیه طرح‌های استفاده از اراضی و آمایش سرزمین
۲۱۰	۴-۵ مدیریت سرزمین، برنامه‌ریزی و موسسات ذیربط در ایران
۲۱۰	۴-۵-۱ نقشه‌ها
۲۱۰	۴-۵-۲ اطلاعات
۲۱۱	۴-۵-۳ کاربری‌هایی که با هم سازگارند
۲۱۱	۴-۵-۴ توریسم
۲۱۲	۴-۶ مختصری پیرامون کمیته ملی طبیعت‌گردی
۲۱۳	۴-۷ تاریخچه صنعت توریسم در جهان
۲۱۴	۴-۸ اکوتوریسم
۲۱۵	۴-۸-۱ راهکارهای عملی اکوتوریسم پایدار
۲۱۶	۴-۸-۲ فرصت‌ها و تهدیدهای بالقوه اکوتوریسم
۲۱۷	۴-۸-۳ برنامه مدیریتی اکوتوریسم
۲۲۰	۴-۹ خلاصه مطالب فصل چهارم

فصل پنجم: تاریخچه، ساختار، سازمان و تشکیلات اداری منابع طبیعی در ایران

۲۲۸	۵-۱ نخستین اداره جنگلبانی در ایران
۲۳۱	۵-۲ انحلال سازمان جنگلبانی به دست رضاشاه
۲۳۲	۵-۳ تشکیل دایره جنگل - اداره جنگلبانی
۲۳۴	۵-۴ تشکیل اداره کل جنگل‌ها
۲۳۴	۵-۵ تشکیل بنگاه جنگل‌ها
۲۳۶	۵-۶ تشکیل سازمان جنگلبانی
۲۳۷	۵-۷ تشکیل وزارت منابع طبیعی
۲۳۷	۵-۸ تشکیل سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور
۲۳۸	۵-۸-۱ بخش‌هایی از مفاد قانون انحلال وزارت منابع طبیعی

۲۳۹	 ۵-۸-۳ الحاق سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور به وزارت جهاد سازندگی
۲۴۰	 ۵-۹ تشکیل وزارت جهاد کشاورزی
۲۴۰	 ۵-۱۰ تشکیل سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۲۴۰	 ۵-۱۱ جایگاه منابع طبیعی و محیط زیست در قانون اساسی
۲۴۳	 ۵-۱۲ تشکیل یگان حفاظت
۲۴۴	 ۵-۱۳ سیاست‌ها و دیدگاه‌های کلی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۲۴۴	 ۵-۱۴ اهداف، مأموریت‌ها و وظایف مهم سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۲۴۶	 خلاصه مطالب فصل پنجم

www.ketab.ir

به نام آنکه فکر آموخت

همتم بدرقه راه کن ای طائر قدس که دراز است ره مقصد و من نوسفرم

اگرچه تقویت مبانی فکری و علمی دانشجویان و ارتقای دانش و آگاهی آنان در دانش نسبتاً نوپای مدیریت دغدغه نگارنده در تهیه کتاب حاضر بوده است، لکن خود پیداست که غواصی در دریای بیکران دانش راه پر تلاطمی است که به رغم تلاش یشر گزهر مقصود همچنان دست‌نیافتنی است. باید به صراحت اذعان نمایم که همچون بسیاری از امور این اثر نیز خالی از نقائص و کاستی نیست، چه کمال مطلق تنها زبنده ذات اقدس خداوندی است، با این همه امیدوارم این اندک بتواند دینم را به دانشجویان که خود نیز هنوز در زمره ایشانم ادا نماید. علی ای حال بسیار خرسند خواهم شد تا استادان و پژوهشگران این حقیر را از راهنمایی‌ها و ارشادات مشفقانه و عالمانه خود بهره‌مند سازند.

در ادامه با کمال خضوع و فروتنی بر دستان نازنین همسر پژوهش دوستم که با نکته‌سنجی و ظرافت اینجانب را از راهنمایی‌های خود بی‌نصیب نگذاشت و فرزندم ایلیا که کاستی‌های بنده را کودکانه تحمل نمود بوسه زده و صمیمانه از زحمات کلیه افرادی که با همکاری‌های خود مسیر پر تلاطم پژوهش و نگارش را برای بنده هموارتر ساختند به ویژه همکار خوبم سرکار خانم مهری آزادی کارشناس مرکز آموزش منابع طبیعی دکتر جوانشیر و آقای مهندس محمد علیمرادی کارشناس موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع تشکر و قدردانی می‌نمایم.

مجید لقمان‌پور

مدیریت در یک تعریف کوتاه عبارت است از یک مجموعه اقدامات هدفمند و نظام‌یافته علمی در هدایت صحیح و مناسب یک مجموعه برای رسیدن به آرمان‌ها در کوتاه‌ترین زمان ممکن و با صرف کمترین منابع و کسب بهترین نتایج. این تعریف شامل شناخت و تعیین مأموریت، تبیین آرمان و اهداف، اشاعه راهبردها و خط‌مشی‌ها، برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی، شناخت، برنامه‌ریزی استفاده بهینه و تخصیص منابع، مراقبت و کنترل، حل مسائل و مشکلات و بهبود مداوم است. بنابراین، مدیریت یک علم کاملاً مدون و شناخته شده و فعالیت اجرایی پیگیر و مداوم است که تا اندازه‌ای وسیع‌ترین و همه‌جانبه‌ترین مجموعه از فعالیت‌ها را در بر می‌گیرد.

در قرنی که به سر می‌بریم، شاهد نگرانی‌های شدیدی در زمینه مجموعه سیستم‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی هستیم. افزایش مصرف و فقر فشار شدیدی را بر محیط‌زیست وارد می‌سازد و در بسیاری از مناطق وضعیت محیط‌زیست نسبت به چند دهه قبل شکننده‌تر شده است.

مفهوم توسعه پایدار که به سال ۱۹۸۰ میلادی مطرح شد در واقع پاسخی به آثار مخرب زیست‌محیطی و اجتماعی بوده است. این ایده که ناشی از جریانات زیست‌محیطی است در حقیقت چارچوبی برای ایجاد تغییرات در دستورالعمل‌های دستیابی به اهداف مربوط ارائه می‌کند. مفهوم صحیح پایداری، اطمینان و تضمین از کیفیت رضایت‌بخش زندگی را برای هر کس در پی دارد. البته، در برخورد با این موضوع فقط کاهش میزان فعالیت‌های آلوده‌کننده و جلوگیری از افزایش سطح مصرف کافی نیست بلکه ایجاد فعالیت با برنامه‌ریزی مناسب برای کاهش فقر و موفقیت در رسیدن به عدالت بیشتر و تقویت فرصت‌ها در داخل و خارج کشورها نیز در نظر است.

ارزیابی آثار زیست‌محیطی از جمله روش‌های بسیار کارامدی است که با شناسایی محیط زیست و درک اهمیت آن، آثار بخش‌ها یا فعالیت‌های مختلف یک طرح بر اجزای محیط را ارزیابی و موجب سرپرستی برنامه‌ریزان بر اوضاع موجود محیط زیست طبیعی منطقه می‌شود و در نهایت با توجه به نتایج حاصل امکان پایش و کنترل مداوم وضع موجود را توسط عوامل

مدیریتی فراهم می‌کند. تکامل ارزیابی آثار زیست‌محیطی به تدریج از دهه ۱۹۷۰ آغاز شد. روش‌های مختلفی تا کنون در زمینه ارزیابی از سوی کارشناسان کشورهای دیگر جهان ارائه شده است. اما با وجود تلاش‌های بسیار و بحث و بررسی در نشست‌ها و کنفرانس‌های متعدد بین‌المللی، هنوز متدولوژی واحدی که مورد قبول تمام کارشناسان قرار گیرد تعیین و انتخاب نشده است. از این رو، در ارزیابی زیست‌محیطی پروژه‌های گوناگون به دلیل تفاوت در ماهیت پروژه‌ها از جمله اندازه، پیچیدگی، مکان جغرافیایی و تنوع محیطی شیوه‌های مختلفی به کار می‌رود. در ارزیابی آثار زیست‌محیطی دست‌کم دو گزینه و گاهی تا بیش از پنجاه گزینه باید در نظر قرار گیرد. به طور معمول مطالعات بر سه تا پنج گزینه تمرکز دارد.

آمایش سرزمین نیز یکی از مباحث مطرح شده در این نوشته است که به مفهوم رسیدن به مطلوب‌ترین توزیع ممکن جمعیت با بهترین شکل توزیع فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در پهنه سرزمین است. با آمایش سرزمین می‌توان از سرزمین بهره‌برداری مناسب و بهینه کرد. اگر در برنامه‌ریزی‌ها و پروژه‌های اجرایی، از قسمت‌های مختلف زمین و ویژگی‌های متفاوت آن استفاده‌های نامناسب صورت گیرد و این استفاده در حد توان و پتانسیل سرزمین نباشد، نابودی طبیعت را در بر خواهد داشت و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در آن تلف می‌شود.

در مدیریت منابع طبیعی که مجموعه‌ای بزرگ و پیچیده را در بر می‌گیرد به موارد گفته شده نیاز است. در همین زمینه برای رسیدن به توسعه پایدار باید با استفاده از آمایش سرزمین کاربری مناسب را برای زمین‌های مختلف پیدا کنیم و قبل از انجام هر پروژه به بررسی و ارزیابی زیست‌محیطی آن بپردازیم و با درک آثار آن بر طبیعت و زندگی انسان‌ها تصمیم صحیح را اتخاذ کنیم.

برای اصلاح جامعه در خصوص منابع طبیعی اول باید نگاه خود را در خصوص مدیریت منابع طبیعی تغییر دهیم و رفتار مناسب با طبیعت داشته باشیم تا با استفاده صحیح از این نعمت الهی شکر آن را به جا آوریم.

به امید روزهای خوب برای منابع طبیعی و محیط زیست کشور عزیزمان ایران.

مؤلفان:

مجید لقمان‌پور

محمد علیمردی

مهری آزادی